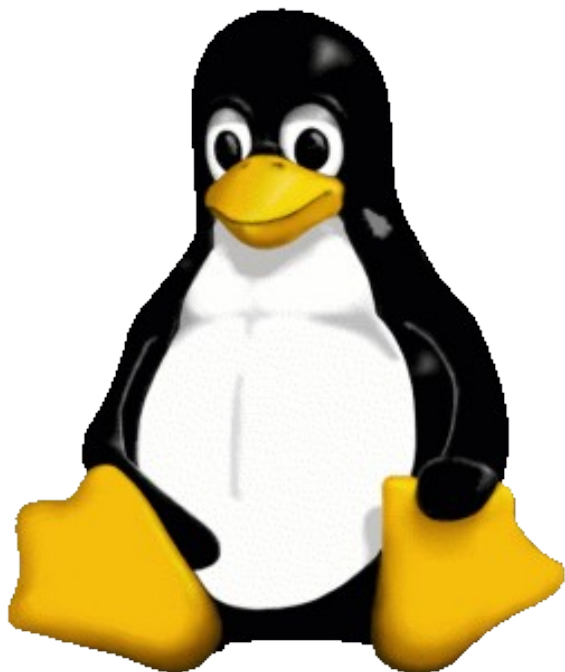

Miten lokalisointityö kohtaa kielen normatiivisuuden?

Tommi Nieminen

tommi.k.nieminen@jyu.fi

Taustaa: KDE-lokalisointiprojekti

- KDE (nyttemmin oikein "KDE SC") on monialustainen työympäristöprojekti
 - pääalusta on Linux, mutta kohteina ovat myös Windows ja Symbian
- KDE:sta tuli viime vuonna nopeaan tahtiin versiot 4.0 (lähinnä kehittäjille), 4.1, 4.2, 4.3 ja aivan viimeksi 4.4
 - useimmat Linux-jakelut käyttävät toistaiseksi versiota 4.3, 4.4 on vasta tulossa
- jokainen versiopäivitys on aina ison lokalisointityön takana: paljon vanhaa poistuu, paljon uutta tulee tilalle

Lokalisointi kääntämisenä

- yksinkertaisimmillaan lokalisointi on merkkijonoparien kääntämistä
 - lähdekielinen jono on aina englanninkielinen
 - kohdekielinen jono on lähtökohtaisesti tyhjä ja saatava merkitykseltään vastaavaksi
 - joskus kohdejono on saatava myös sopimaan samaan tilaan käyttöliittymässä kuin lähdejono
- vaikeammat lokalisointitehtävät hoidetaan usein ohjelmointipäässä
- etenkin käyttöliittymissä kääntäminen on usein tehtävä ilmaus ilmaukselta

Lokalisoinnin ”teksti”

- lokalisoinnin semanttinen sulkeuma (jonka ilmiasu on teksti) saavutetaan käyttökerran I. istunnon tasolla
- käännettävät merkkijonot muodostavat vain ne puheaktit, joista teksti koostuu
- kaikkien jonojen kokonaisuus on käyttäjän kannalta pelkkä mahdollisuuksien potentiaali
- teksti syntyy siitä, mitä käyttäjä ohjelmassa tekee sitä käyttäessään
- tällä tekstillä on intertekstuaalisia kytköksiä toisiin teksteihin eli (tässä) KDE:n kokonaisuuteen

Normeja normien päällä

- yleiskäyttöisen käyttöliittymän perusnormina on kirjoitetun yleiskielen tyyliltään neutraali normi
- tähän kiinnittyy useita jargonnormeja: ATK, ohjelmakohtainen alakulttuuri (esim. kuvankäsittely, roolipelit)
- eri työpöytäympäristöillä (Windows, Gnome, KDE) on edelleen omia perinnenormejaan
- ”nörttimäinen” ilmaisu voidaan sekin kokea omaksi normikseen, josta ei haluta luopua

Normien keskinäiset ristiriidat

- suurimmat vaikeudet syntyvät kahden (tai useamman) normin joutuessa ristiriitaan
- lokalisoinnin historia on synnyttänyt oman käytännön norminsa:
 - *Click to continue* on ehkä parhaiten suomeksi *Jatka napsauttamalla*, mutta *Napsauta jatkaaksesi* on historiallisista syistä yleistynyt
- eri konteksteissa erilainen normi
 - onko *Cancel*-painike *Peru* vai *Peruuta*?

Onko käännessuomi supisuomea huonompaa?

- **ON.**
- siis tässä yhteydessä: vapaan ohjelmiston lokalisoija on usein jotakin muuta kuin ammattikäntäjä
- moni asia ohjaa sana-sanaiseen, orjalliseen kääntämiseen
 - varovaisuus
 - uskollisuus ”lähtötekstille”
 - yhteisön konservatiivisuus
 - lokalisoija ei välttämättä näe kääntämänsä merkkijonon lopullista kontekstia

Puuttuvien sanojen ongelma

- puuttuvat sanat (termit) lienee keskeisin suuri ongelma: käyttöliittymien muutos luo jatkuvasti uusia käsitteitä, jotka tarvitsevat kielennystä
- verrattuna esim. 1800-luvun kääntämisen tilanteeseen suomen asemaa ei koeta uhatuksi, joten lainaaminen ja ”vääntäminen” ovat hyväksytympiä
- toisaalta selvä englantia on selvää englantia
 - *container, containment* > ?
- jossakin jargonissa väännös on saattanut jo normiutua, mutta suurempi yleisö ei tätä tunne
 - pitäisikökään?

Normi annettuna vs. emergoituvana resurssina

- kielentutkijan kannalta kiinnostavaa on havainnoida sitä, miten erilaisia eri normit ovat
- arjessa normi ajatellaan usein ”ylhäältä annetuksi”
 - virallinen kielenhuolto
 - prestiisi
 - jokin on ”oikein” (absoluuttisesti), toisin on ”väärin”
- jokainen normi on kuitenkin syntynyt säännönmukaisuudesta, jota mahdollisesti on ruvettu ohjaamaan
- vahvin asema on ulkoisesti säädellyillä normilla, *mutta ei välttämättä kontekstuaalisesti*

Välineitä ja metodeja

- käännösohjelma ja -muistit
 - KDE-projektissa Lokalize-niminen, varsin yksinkertainen ohjelma
- lokalisoijan omat muistiinpanot
- laadunvarmistus, oikoluku
 - tekijöitä mieluusti muut kuin ne, jotka kääntävät
- versionhallintaohjelmat (KDE-projektissa Subversion)
 - tuontioikeudet maailmalla, vientioikeudet harvoilla ja valituilla
- versionhallintaan vietäessä tekninen tarkistus
- yhteisö laaduntarkkailijana
- wikimuotoiset tai -tyyliset avut (sanastot ym.)

Wiki näyttää normin

- wiki on välimuoto säännönmukaisuuteen perustuvasta implisiittisestä ja kirjattuun ohjeeseen perustuvasta eksplisiittisestä normista
- vapaimmassa muodossaan wikissä jokaisella on yhtäläinen valta
- käytännössä nopeasti syntyy ”asiantuntijajäseniä”
- lopulta asiantuntijuus voidaan kodifioida: joillakuilla on erityinen valvoja-asema ja sen mukainen valta päättää

Yhteisöllisyys vs. yksilön vapaus

- yhteisöllisyys rajoittaa kääntäjäyksilön toimintaa
 - hyvin hermostuttavaa ja välillä suorastaan raivostuttavaa...
 - ...mutta lopulta välttämätöntä
- varsinainen lokalisoijayhteisö (tekijät) voi olla hyvinkin pieni
 - muutamakin yksilö toteuttaa hyvin nopeasti yhteisön ominaispiirteet
- loppukäyttäjien yhteisö on vapaan ohjelmiston tapauksessa hyvin aktiivista palautteessaan

Yhtenäisyys ja yhteisöllisyys

- KDE-lokalisoinnin tavoitteena on käyttökokemukseltaan yhtenäinen käyttöympäristö
 - ”oikein tässä” on vähemmän tärkeää kuin ”näin muualla”
 - yksittäinen ”virhe” ei ole virhe, jos ympäristön muodostamassa toiminnallisessa kokonaisuudessa tehdään aina samoin
- yhteisöllisyys ei ole vain kääntämisen voimavara ja väline, vaan osa päämäärää
- vapaa ohjelmisto tarjoaa usein avoimesti mahdollisuutta lokalisointiin
 - käyttöliittymän kielen voi vaihtaa lennossa
 - kääntämisen mahdollisuus on käyttöliittymässä esillä

Kiitos!

